

Prolog

Srečo imam, da živim v Strasbourgu, mestu, v katerem ni nasilja, kakršnega poznajo v sodobnih mega metropolah. Če naj bom povsem odkrit, velike parole urbanistične kritike na moj vsakdanjik zelo malo vplivajo, četudi se z njimi v teoriji strinjam. Za vse, ki smo nedvomno privilegirani, je življenje tukaj dobro: preteklost lepša sedanost, razdalje lahko premagamo peš, v mestu lahko doživimo paradokсне dogodivščine v znanem okolju, živimo nekakšno provincialno življenje.

Enako kakor precej drugih Strasbouržanov grem velikokrat na trg Austerlitz. Trg so pred kratkim prenovili in vsi se strinjamo, da je bila prenova uspešna. Ta kraj uteleša voluntaristično osvojitev urbane sreče. Privablja čedalje več uporabnikov in je uspešno spremenil četrto, ki je bila prej brez šarma in neurbana. Namesto stare, ne preveč lepe avtobusne postaje Eurolines, okoli katere so stale kar malo nagnusne kavarne, in je bila v nočnih urah, kadar smo – ko je še stala na meji mestnega središča – šli na avtobus, zapuščena in strašljiva, podnevi pa hrupna in polna vrveža (nekakšen pritek turistov, ki so prihajali občudovat prekrasno katedralo in uživati v alzaških specialitetah), smo dobili prostor z zelenimi površinami, brez avtomobilov, okoli katerega je nešteto trendovskih kavarn, v katere lahko veselo zavijemo po službi. Prostor, kjer se lahko otroci vamo igrajo, medtem ko si starši za trenutek oddahnejo, preden se odpravijo domov, in se študentje srečujejo z zaposlenimi, pa tudi s *skvoterji*, ki uživajo v prizoru. Zapuščeni prostor, ki je oživel: četrto, v katero se je preselilo precej mojih prijateljev – zdaj

živijo na ulicah blizu trga. Kraj, kamor je nujno iti, *the place to be*, če želimo biti v središču strasbourškega urbanega življenja.

Večkrat grem na trg Austerlitz. Že nekaj časa pa se ob obisku trga ne morem otresti občutka krivde. Vselej me je malce sram, občutek imam, da sem nedosleden, da nisem zvest sam sebi. Nekaj me zadene v živo. Zato tja hodim manj, čeprav se nisem povsem »odcepil«. Za kaj pa v resnici gre? Zakaj na videz zelo uspešna predelava trga v meni zbuja mešane občutke izgube in krivice?

V nekem trenutku, ne znam določiti natančno kdaj, sem začel na trgu opazovati mehanizme izključevanja in prezira, zaradi česar mi je bil vse manj všeč. Preprosti stoli, preproste klopi. Nič strašnega, šlo je za povsem gostoljubne, prosto dostopne možnosti, kam bomo sedli. A to niso kakršnikoli stoli, kakršnekoli klopi. Sedeži so individualni, ločujejo jih naslonjala za roke itn. Gre skratka za protibrezdovski ukrep, ki sem ga poznal iz »defenzivne« arhitekture, katere namen je pregnati določen del prebivalstva. V mojem mestu. Na trgu, na katerega z veseljem hodim. Tudi kavarne so se začele spreminjati: ni več starih bifejev s slikovitimi lastniki, ki so bili odprti pozno v noč, kjer so se nesrečne duše zbirale ob zadnjih, neskončnih kozarčkih (za skromno ceno). Ni več dobre stare pivnice Ville de Bâle, kjer so stalni gostje ure in ure srkali kavo in brali časopise ali pa že od osmih zjutraj drugega za drugim naročali kozarce rdečega. Ostale so le še trendovske kavarne, ki imajo sicer povsem urbana in stereotipna imena (Café Berlin, Café Bâle), a po 17. uri ne strežejo več toplih napitkov.

Ob branju članka v lokalnem časopisu sem se dokončno zavedel, kaj se na tem trgu dogaja. V odkritosrčnem (to je treba priznati) intervjuju je lastnik enega novih lokalov povsem jasno povedal, da je obnova trga priložnost za »spremembo klientele« in za to, da spodijo nezaželeno (se pravi nekdanje stalne stranke), in sicer tako, da dvignejo cene in po določeni uri prenehajo streči kavo. Prenova trga Austerlitz je prinesla še veliko drugih posledic: višje najemnine, menjavo lokalnega prebivalstva in tako naprej.

Postopoma sem si začel postavljati vse več vprašanj. Zakaj se je na trgu pojavilo protibrezdovsko pohištvo, ki ga še pred dvema tednoma

ni bilo? Ga ni bilo ali le nisem bil nanj nikoli pozoren? Kam so izginile klopi z drugega trga v središču mesta, na katerih sem še pred nekaj leti, ko sem živel v bližini, ure in ure bral na soncu? Ne morem se več pretvarjati in hvaliti prenove krajev, za katere smo prej soglasno trdili, da so premalo »urbani«. To je nova in lažna urbanost, katere cena je izgon najranljivejših prebivalcev. Kako lahko upravičimo razbohotenje teh mehanizmov izključevanja in prezira? Kakšna nevidna nevarnost grozi našim mestom, da jih potrebujemo? Katera zloglasna bitja moramo pognati v beg ali jih odstraniti? Predvsem pa, kdo o tem odloča?

Skoraj povsod rastejo nove četrti, narejene prav po meri aktivnih mladih, med katere sodim tudi sam, s tehnoklubi, inkubatorji novih podjetij, s prostori, namenjenimi umetnosti in obrti, mikropivnicami ali tržnicami z ekološkimi izdelki, in zdijo se mi tako zelo privlačne, da so že zato močno sumljive. Zavedam pa se tudi, da se s selitvami v iskanju dostopne najemnine vse bolj oddaljujem od središča mesta in da sem zaradi iskanja drugega načina življenja, kakor smo temu rekli (mirnejše okolje za družinsko življenje, nakup nepremičnine), tudi sam eden izmed akterjev gentrifikacije, nekakšen interni kolonizator – zato sem v te procese aktivno in pasivno vključen.

Trg Austerlitz je simbol in hkrati tudi simptom. Po mojem priča o tem, kako odnose, v katerih živimo, prenašamo na vsakdanje urbano okolje. V meni zbujajo občutek, da se v njem več ne najdem in ne prepoznam, da ne sodim več tja, kakor sem sodil prej. Občutek, da se obraz mesta, ki ga imam rad, spreminja, da gre za premik, ki je sicer skrit za napredek ali izboljšave za boljše življenje ali boljše bivanje, obenem pa gre za nekakšen beg naprej, ta pa je izraz gluhega nasilja, zahrbtnosti.

Zaradi malih sprememb, ki sem jih opazil, zaradi čudnega občutka, ki ga vzbujajo v meni, razmišljam, da noben prostor ni varen pred tem, da ga tako ali drugače doseže produkcijska logika prostora, ki je danes globalna. Za nobeno mesto, nobeno četrt danes ne moremo trditi, da je brez posledic prestala pravi pravcati napad na skupnostno in skupno dimenzijo prostora. Ne gre za makroskopsko nasilje, temveč za mikrospremembe fiziognomije urbanega, zaradi katerih se Strasbourg navezuje na arhitekturo prezira in nepriznavanja in ki zarisujejo nove

zemljevide urbanih patologij, ki so še tem bolj nevarne, ker vse stavijo na neobčutljivost. Zdi pa se mi, da je mesto, ki je popustilo strategiji, katere tarča so določene kategorije posameznikov, ki v prostoru – in to prav na krajih, ki jih imam rad! – uteleša prikrito željo, da bi določenim ljudem sporočili, da tukaj niso zaželeni ... skratka mesto, ki poskuša postati negostoljubno za nekatere, tudi manj primerno zame in bojim se, da za vse nas.

Uvod

Tri poti

Dokler zainteresirani ne bodo spregovorili, ne le zato, da povedo, kaj potrebujejo, ampak tudi, česa si želijo, kaj hočejo, po čem hrepenijo, dokler ne bodo o svojem izkustvu bivanja stalno poročali tistim, ki se imajo za strokovnjake, nam bo manjkal ključni podatek za rešitev urbanega problema.

Henri Lefebvre, *Du rural à l'urbain*¹

Kar se je zgodilo s trgov Austerlitz v Strasbourgu, je prikaz posebnega bivalnega izkustva, ki danes postaja nekaj običajnega. To je izkustvo velikokrat neopaznih sprememb v naših običajnih urbanih okoljih, po katerih se gibljemo skoraj nezavedno, ne da bi sploh še opazili, v kolikšni meri so del nas. V kolikšni meri so ti kraji del tega, kar smo mi, se pravi prebivalci, saj drugo z drugo povezujejo zanke našega vsakdanjika: mreže rabe, prehodov, srečanj, menjav, navad, izogibanj in sobivanj, užitkov in strahov. Prav vsi, pa naj gre za kraje, kjer stanujemo, za naše četrti, za trgovine, v katerih nakupujemo, za lokale, v katerih se srečujemo s prijatelji, za kraje, kamor vodimo otroke, za prostore, ki jih prečkamo na poti na delo ali kjer se vsak dan ustavimo, lahko nenadoma postanejo čudni. Take spremembe lahko – negativno, kakor se je zgodilo meni

---

¹ Henri Lefebvre, *Du rural à l'urbain*, Anthropos, Pariz, 2001, str. 227.

v konkretnem izkustvu strasbourškega trga – iz središča pozornosti izrinejo ključno vprašanje sleherne zares politične misli mesta: Kdo naredi mesto? Komu mesto pripada? Za koga je narejeno? Na kratko, kdo ima pravico do mesta?

Tudi če se ne zavzemamo izrecno za drugačen način, kako narediti mesto, tudi če se ne spoznamo najbolj na vprašanja urbanizma ali urbane ureditve, tudi če se sami sebi zdimo večinoma slepi za arhitekturna vprašanja, moramo priznati, da je urbanost stvar vseh nas. Zadeva namreč prav jedro tega, kar smo. Vsi moramo bivati. Bivališče je ključni del naše identitete. Glede načina, kako nastane mesto, smo vsi, ne glede na to, kakšno je naše znanje ali zavedanje, »zainteresirani«, o katerih govori Henri Lefebvre.

Če smo natančni, ambicije, ki jih od Lefebvra naprej zbiramo pod sloganom »pravica do mesta«, bolj kakor kadarkoli prej sistematično kršijo, poskusom prebivalcev mesta, da bi se ga znova polastili, pa skoraj v celoti spodleti. Kljub ideloškemu pretvarjanju, ki ga slabo prikriva divje razraščanje retorike »participacije«, »posvetovanja«, »sokonstrukcije« itn., so »zainteresirani« in to, kar potrebujejo, česar si želijo, kar hočejo in po čemer hrepenijo, bolj kakor kadarkoli prej zanemarljiv dejavnik v produkciji sodobnih urbanih prostorov. Sama pravica do mesta je največkrat le še marketinški argument za promocijo in upravičevanje ukrepov, ki do prebivalcev kažejo zgolj prezir. Prezirljivi so tudi do nujnih demokratičnih potreb, inherentnih idealu mesta kot političnega prostora, kjer nastaja kolektivna volja. Kaj si nemara mislijo »zainteresirani«, v resnici ne zanima več skoraj nikogar ...

Danes smo bolj kakor kadarkoli prej izgubili moč, da bi sami sebe obnovili tako, da bi preoblikovali kraje, kjer tečejo naša življenja – če uporabimo parolo, ki naj bi jo predstavljala pravica do mesta. Privatizacija mestnega prostora, razraščanje strategij izključevanja in nadzora, povsem tržno izkoriščanje vse večjih mestnih predelov, produkcija stereotipnega generičnega mesta s *city brandingom* in še drugi fenomeni kažejo, da je urbani prostor postal patološki. Te strategije pomenijo zaseganje bistvenega dela življenja demokratičnih skupnosti,